

Irina Šolaja<sup>1\*</sup>

## **ZASTARELOST ZAHTEVA ZA NAKNADU ŠTETE**

### **Sažetak**

U radu se najpre analiziraju elementi instituta zastarelosti koji ga razlikuju od instituta zastarelosti koji se primenjuje u postupcima u kojima se pojavljuje i država kao jedna strana. Pažnja je zatim usmerena na zastarelost zahteva za naknadu štete kao centralnu sadržinu rada. Prvo je sagledan zahtev za naknadu štete prouzrokovanoj deliktom i pravni smisao uslova i rokova za njegovo ostvarenje. Nakon toga u tekstu se razmatraju specifičnosti zahteva za naknadu štete kada je prouzrokovana krivičnim delom, a poseban osvrt je izvršen na krivična dela koja ne zastarevaju. U vezi sa navedenim predstavljena su različita postupanja sudova u Republici Srpskoj i Federaciji Bosne i Hercegovine u istim činjeničnim stanjima. *In ultima linea* autor je razmatranja usmerio na naknadu štete prouzrokovanoj povredom ugovorne obaveze preko njenog preciziranja u sudskej praksi. Cilj rada je da predstavi institut zastarelosti potraživanja naknade štete i da ukaže na značajnu ulogu sudova koji na zastarelost potraživanja ne paze po službenoj dužnosti, ali čija interpretacija (različitog) sadržaja (istih) odredbi određuje njihov konačni pravi smisao u pravnom prometu.

**Ključne reči:** prigovor zastarelosti, tužba za utvrđenje, naknada štete, krivično delo, ratni zločini.

---

1) \*Autor je doktorant Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu i viši asistent Fakulteta pravnih nauka Univerziteta za poslovne studije u Banja Luci, e-mail: sholajairina@gmail.com

## I UVOD

„Protek vremena često bitno menja pogled na određene događaje, skoro da „briše“ neka dešavanja, „relativizuje“ nekadašnje „stare istine“ i „realnosti“, modifikuje u svesti i sećanju mnoga ranija postojeća stanja i sl.“<sup>2</sup> Protek vremena u odnosu sa drugim činjenicama prouzrokuje nastanak, promenu i prestanak određenih ovlašćenja na zahteve (npr. zahteva za naknadu štete). Građansko pravo kao ni druge grane prava nije imuno na protek vremena koji može da utiče na sticanje prava svojine (npr. originarnim načinom sticanja, održajem),<sup>3</sup> na gubitak odnosno prestanak prava (npr. pravo kupca na prigovor evikcije usled nedostatka na kupljenoj stvari) ali i slabljenje prava transformacijom u prirodne obligacije (npr. usled dejstva zastarelosti).

Moć vremena da briše i menja pravno relevantne činjenice determinisala je značaj instituta zastarelosti u građanskom pravu. Zakonopisac je posvetio čitav odeljak IV odnosno četiri odseka imperativnih normi članova 360-386 Zakona o obligacionim odnosima<sup>4</sup> institutu zastarelosti (lat. *praescriptio*-zastara, gubitak prava usled nevršenja kroz određeno vreme) koji se primenjuje na sve obligacije bez obzira na izvor nastanka.<sup>5</sup> Opšte odredbe sadržane su u odseku I (čl. 360-370), vreme potrebno za zastarelost uređeno je odsekom II (čl. 371-380 ZOO), dok se odsekom III uređuje pitanje zastoja zastarelosti (čl. 381-386 ZOO), a pitanje prekida zastarevanja odsekom IV (čl. 387-393 ZOO). Pojedini elementi instituta, najčešće rokovi i njihov početak mogu biti uređeni i u posebnim zakonima kada se i primenjuju shodno pravilu *lex specialis derogat legi generali*.

U daljem tekstu predstavljeni su prvo bitni elementi instituta zastarelosti potraživanja. Nakon toga se razmatra zastarelost ostvarenja prava na naknadu štete. I to tako što se ukazuje na obim naknade štete prouzrokovane deliktom, krivičnim delom i povredom ugovorne obaveze uz navođenje uslova za ostvarenje zahteva za naknadu štete u svakom od navedenih

---

2) M. Škulić, „Pravna priroda i krivičnopravni (materijalni i procesni) efekat zastarelosti krivičnog gonjenja“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 2/2016, 8.

3) O. Stanković/ M. Orlić, *Srvarno pravo*, Nomos, Beograd 2001, 85-87.

4) Zakon o obligacionim odnosima-ZOO, Službeni glasnik SFRJ, br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 17/93, 3/96, 37/01, 39/03, 74/04.

5) Zakonopisac pravi razliku između pojma zastarelosti i zastare. Termin zastarevanje (glagolska imenica od zastarevati) koristi da bi ukazao na proces koji dovodi do rezultata (zastare).

slučajeva. Vodili smo raspravu sa različitim stavovima u istim činjeničnim stanjima zauzetim od sudova u Bosni i Hercegovini (dalje u tekstu: BiH) da bi smo odgovorili na sledeća pitanja: Kada treba primeniti rok zastarelosti iz čl. 376 ZOO, a kada treba primeniti čl. 377 ZOO? U vezi sa čim je posebno analizirana pasivna legitimacija subjekta na koga se primenjuje privilegovani rok iz čl. 377, st. 1 ZOO? Iz ugla parničnog suda istražili smo slučajeve kada postoji obaveza prethodnog vođenja krivičnog postupka da bi se primenio privilegovani rok iz čl. 377, st. 1 ZOO i koji je obim nadležnosti njegov tada. Autor deskriptivno opisuje i zastarelost zahteva za naknadu štete kada je između tužioca i tuženog postojao ugovorni odnos. *De lege ferenda* u zaključku rada argumentovano se opredljuje za jedan od suprotnih pristupa sudova Republike Srbije (dalje u tekstu: RS) odnosno sudova Federacije Bosne i Hercegovine (dalje u tekstu: F BiH) u vezi sa otvorenim pitanjima.

### **1. Pojam i cilj instituta zastarelosti**

„Zastara je gubitak zahteva nevršenjem sadržaja subjektivnog prava kroz zakonom određeno vreme.“<sup>6</sup> Zakonom je definisan pojam zastarelosti kao prestanak prava da se zahteva ispunjenje obaveze (član 360, st. 1 ZOO). Zakonska definicija ukazuje da s jedne strane dužnik ima pravo kao i svaki tužilac na pristup суду, pravo na meritornu odluku, odnosno pravo na negativnu odluku. Ali istovremeno, pozitivno pravo ovlašćuje u tom slučaju i poverioca da ima pravo ne samo da svoje potraživanje zahteva da se ispuni, već da se može obratiti i суду koji će mu pružiti pravnu zaštitu ukoliko se dužnik ne bude služio prigovorom zastarelosti. Zastarelost nije razlog za gašenje odnosno prestanak obligacije, jer se zastarelošću ne gubi pravo, već ono samo slabi i pretvara se u prirodnu ili neutuživu obligaciju, odnosno gubi se samo zahtev za prinudno ispunjenje tražbine tužbom kod суда.<sup>7</sup> Dakle, „verovnik zadržava subjektivno pravo u materijalnom smislu te gubi samo pravo na sudsku zaštitu ili na tužbeni zahtev.“<sup>8</sup>

Značaj zastarelosti je pre svega u uticaju na poverioca da se stara o bla-

---

6) M. Vedriš/ P. Klarić, *Građansko pravo*, Narodne novine, Zagreb 2004, 176.

7) T. Bundalo, „Institut zastarelosti u praksi Okružnog suda Banjaluka“, 2009, 1,  
[http://www.rs.cest.gov.ba/index.php/seminari/112-18/1-1-banja-luka-aktuelna-pitanja-iz-prakse-na-podrucju-okrsuda-bl-1-materijal-bundalo-t/file\\_\(21. februara 2018.\).](http://www.rs.cest.gov.ba/index.php/seminari/112-18/1-1-banja-luka-aktuelna-pitanja-iz-prakse-na-podrucju-okrsuda-bl-1-materijal-bundalo-t/file_(21. februara 2018.).)

8) N. Žunić Kovačević, „Zastara-o promeni građanskopravnih pravila u poreznom pravu“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 1/2009, 687.

govremenom ispunjenju svojih prava. Rešavajući „o sukobu dva interesa onog verovnikovog da ostvaruje svoje pravo te dužnikovog da ne bude nerazumno dugo spreman na zaštitu od mogućih verovnikovih, opravdanih ili neopravdanih, pretenzija“<sup>9</sup> sudovi su obezbedili pravnu sigurnost otklanjajući neizvesnost u postojanju određenih prava. Zastarelost je ne samo u interesu poverioca i dužnika već u javnom interesu. „Jer, kada prava ne bi zastarevala, sudovi bi bili opterećeni parnicama u kojima bi se činjenična stanja usled dugog proteka vremena vrlo teško mogla razjasniti, pa bi i ishod sporova vrlo često zavisio od slučaja.“<sup>10</sup>

## **1.2 Iстicanje i utvrđenje zastarelosti potraživanja**

Sud u parnici ne pazi po službenoj dužnosti (*ex officio*) na zastaru već po peremptornom prigovoru dužnika (do zaključenja glavne rasprave) s ciljem odbijanja tužbenog zahteva. Iстicanje prigovora zastarelosti je isto što iznošenje pravne činjenice proteka vremena (engl. *prescription, statute of limitations*). Prigovor zastarelosti je samostalni prigovor (npr. nesamostalan prigovor je prigovor prekomernog oštećenja) i kao takav ne podleže zastarelosti.<sup>11</sup> Zastara utiče i na dužnika koji je dobrovoljno ispunio zastareo dug tako da nema pravo zahtevati povraćaj datog po pravilima o sticanju bez osnova (čl. 211, st. 1 ZOO) jer je ispunio ugovorom preuzetu obavezu. Ali zastara ne utiče na „pravo stranke da nakon raskida ugovora zahteva vraćanje onog što je dala i što zastareva u općem zastarnom roku, a zastara počinje teći prvog dana posle dana kada je raskinut ugovor.“<sup>12</sup> Isto pravilo treba primeniti i u slučaju utvrđenja roka za povraćaj datog na ime ispunjenja kod poništaja rušljivog ugovora (relativna ništavost).

U pogledu postupka po prigovoru zastarelosti zakonodavac je razgraničio zastarelost od zastarelosti u postupcima u kojima sudeluje i država

---

9) M. Appio Giunio, „Zastarjevanje tražbine, zastara i posljedice-opća i neka izabrana pitanja“, *Zbornik Pravnog fakulteta Univerziteta u Zagrebu*, 5-6/2012, 1676.

10) S. Perović (ur.), *Komentar zakona o obligacionim odnosima*, Savremena administracija, Beograd 1995, 769.

11) „U reviziji se ne može isticati prigovor zastare potraživanja. Naime, sud po službenoj dužnosti ne pazi na zastaru potraživanja (čl. 360, st. 3 ZOO), pa se zato ne radi o pogrešnoj primeni materijalnog prava ako tuženi u toku pred sudom, ili u žalbi protiv prвostepene presude, nije istakao prigovor zastare, zbog čega sud nije ni mogao cijeniti da li postoji zastara.“ Presuda Vrhovnog suda BiH, br. 134/87 Rev. od 19.11.1987. godine objavljena u Biltenu sudske prakse Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine 2/88-99.

12) Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, br. 2215/1991 Rev. od 14.01.1991. godine.

(npr. poreski postupak i krivični postupak). Preciznije, u poreskom pravu na zastarelost se pazi po službenoj dužnosti (*ex officio*) i ona dovodi do prestanka poreskog duga. Sud po službenoj dužnosti na zastarelost pazi i u krivičnom postupku. Pri tome, i kada postoji zastarelost u krivičnom pravu (npr. zastarelost krivičnog gonjenja i izvršenja krivičnih sankcija),<sup>13</sup> ona ne znači da učinilac nije izvršio krivično delo već samo deluje na krivično gonjenje (*causa criminalis*) učinioca. Iako suštinski različite karakteristike instituta, kako to nastavak predstavlja, u određenim okolnostima krivični propisi ne samo da utiču na građanske propise o zastarelosti potraživanja već ih bitno određuju.<sup>14</sup>

Zanimalo nas je i da li je prigovor zastarelosti jedino pravno sredstvo dužnika? Da li postoji mogućnost anticipiranja kondemnatorne parnice i podnošenja deklarativne tužbe? Iako bi deklarativna tužba imala preventivnu svrhu i sprečila povredu prava, njen predmet može da bude pravo ili pravni odnos, a utvrđenje zastarelosti je utvrđenje činjenice.<sup>15</sup> „Prema tome, tužba na utvrđenje zastare tražbine morala bi podrazumevati utvrđenje postojanja određenog dužnikova ili nepostojanja određenog verovnikovog prava.“<sup>16</sup> Njena primena bi bila ograničena na pravo utvrđenja zastarelosti pre nego što je poverilac pokrenuo parnični postupak.

Ustavni sud BiH zauzima stanovište da „(...) radi zaštite prava na pravično suđenje, tužitelj ima pravo utvrđivati prestanak prava da zahteva ispunjenje duga.“<sup>17</sup> Takvo stanovište zauzima i Osnovni sud u Banja Luci: „(...) tužitelj ima pravni interes da sud utvrdi postojanje, odnosno nepostojanje zastarelosti, jer se zbog stvarne (konkretnе) nesigurnosti u pogledu tog prava osjeća ugroženim u svom pravnom položaju i postoji opravданa potreba da se putem suda ta nesigurna situacija raščisti. Ta potreba se sastoji u tome da tužitelj zna kako da se ubuduće ponaša u konkretnom obligaciono-pravnom odnosu zasnovanom povodom ugovora o isporuci električne energije, odnosno da zna da li je dužan tuženom isplatiti određeni novčani iznos na koju isplatu je pozvan dostavljanjem računa o isporuci

---

13) Z. Stojanović, *Krivično pravo-opšti deo*, Pravna knjiga, Beograd 2015, 386.

14) *Infra note 3.*

15) B. Čalija/ S. Omanović, *Gradiško procesno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo 2000, 190.

16) J. Brozović, „Mogućnosti podnošenja tužbe na utvrđenje zastare u domaćem i poredbenom pravu“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 5/2016, 695.

17) Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, br. Ap-219/2003 od 23.07.2004. godine.

električne energije ili taj iznos nije dužan platiti.“<sup>18</sup>

## 2.1. Zastarelost zahteva za naknadu štete

U podlozi pravila odgovornosti za prouzrokovano štetu su *prima facie* efekti ljudskog ponašanja. „Odgovornost za pričinjenu štetu duboko je povezana sa shvatanjem da čovek svojim delovanjem izaziva promene u svetu oko sebe, odnosno da se promene u svetu oko nas mogu pripisati ljudskom delovanju kao uzroku.“<sup>19</sup> Za zasnivanje odgovornosti potrebno je i da poverilac zahtev za naknadu štete podnese u zakonskom roku koji zavisi od kvalifikacije uzroka koji je štetu prouzrokovao. Preciznije da li ljudsko delovanje ima atribut delikta, povrede ugovorne obaveze ili se kvalificuje kao krivično delo.<sup>20</sup>

Početak roka zastarelosti i dospelost obaveze usko su povezani. Jer ako poverilac u jednom zakonom određenom periodu po dospelosti ne koristi svoje subjektivno pravo nastaju pravno relevantni razlozi da se stanje ne-izvesnosti u pogledu osnovanosti subjektivnih prava razreši i učini izvensim i za druge učesnike u pravnom prometu. Pri tome, poverilac je u razdoblju od početka roka zastarelosti do isteka roka zastarelosti (koji zavisi od okolnosti konkretnog slučaja) ovlašćen i mora da od dužnika zahteva ispunjenje obaveze kada i dužnik snosi sve posledice docnje npr. dužan je platiti ugovornu kaznu, nadoknaditi prouzrokovano štetu i sl.<sup>21</sup>

### 2.1. Zastarelost deliktne naknade štete

#### 2.1.1. Pojam deliktne (neugovorne) odgovornosti za štetu

Deliktna ili neugovorna odgovornost „(...) nastaje bez posebnog prav-

---

18) Presuda Okružnog suda u Banja Luci, br. GŽ-519/07 od 15.01.2008. godine.

19) M. Karanikić-Mirić, *Krivica kao osnov deliktne odgovornosti u građanskom pravu*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2009, 31.

20),Prilikom odlučivanja o prigovoru zastarelosti potraživanja, za pravilnu primenu materijalnog prava, potrebno je utvrditi činjenice kada je zastarelost počela teći, da li je bilo eventualnih zaštova zastarevanja i kada je došlo do prekida zastarelosti. Pri tome, je irelevantno za koji vremenski period je postavljen tužbeni zahtev, tj. da li je tužbeni zahtev postavljen na period koji je kraći od zastarnog roka koji se ima primeniti na konkretan slučaj.“

Presuda Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine, br. 32 0 PS 058210 14 Rev. od 08.09.2015. godine.

21) J. Radišić, *Obligaciono pravo*, Nomos, Beograd 2008, 328-333.

nog odnosa između počinjocu štete i oštećenog pre prouzrokovanja štete.<sup>22</sup> Tek prouzrokovanje štete i povreda opšte zabrane (*neminem leadere*) stvara između štetnika i oštećenog obligacioni odnos. Tada se primenjuje jedno od osnovnih načela odštetnog prava, a s ciljem povraćaja na *status quo ex ante*. Posredi je načelo potpune naknade štete generički pojma za stvarnu štetu (*damnum emergens*) i izmaklu dobit (*lucrum cessans*), a uređeno odredbama odseka VII pod naslovom *obim naknade materijalne štete* (čl. 189-192 ZOO).

Načini odmeravanja naknade štete zavisni su od činjenice da li se odlučuje o materijalnoj ili nematerijalnoj šteti shodno čl. 185. ZOO, a isplaćuju se tkz. naturalnom restitucijom ili isplatom u novcu. Oštećenik ima pravo na naknadu imovinske štete u iznosu koji je potreban da bi se njegova materijalna situacija dovela u ono stanje u kojem bi se nalazio da nije bilo štetne radnje ili propuštanja (čl. 190 ZOO). Prema tome, pravo obavezuje štetnika da oštećenog dovede u imovinsku poziciju u kojoj bi se nalazio da mu šteta nije prouzrokovana (reparacija).

Osim toga, za pretrpljene fizičke bolove, za pretrpljene duševne bolove zbog umanjenja životne aktivnosti, naruženosti, povrede ugleda, časti, slobode ili prava ličnosti, smrti bliskog lica kao i za strah, sud će, ako nađe da okolnosti slučaja, a naročito jačina bolova i straha i njihovo trajanje opravdava, dosuditi pravičnu novčanu naknadu, nezavisno od naknade materijalne štete kao i u njenom odsustvu (čl. 200, st. 1 ZOO).

Za dalje razmatranje značajno je naglasiti i da građansku odgovornost (za razliku od krivične) derminiše pluralitet osnova<sup>23</sup> koji se mogu primeniti i na subjektivnu i objektivnu odgovornost, a u svrhu potpune ili delimične reparacije poverioca (oštećenog).<sup>24</sup>

### 2.1.2. Rokovi zastarelosti zahteva naknade deliktne štete

Obaveza naknade imovinske štete smatra se dospelom u trenutku nastanka štete (čl. 181 ZOO) (koji se može podudariti sa štetnom radnjom ali može i docnije nastati) kada i oštećeni stiče pravo da zahteva naknadu štete.

---

22) J. Radišić, 184.

23) Izuzetak je odgovornost po osnovu pravičnosti iz čl. 169. ZOO izričito isključuje primenu načela potpune naknade.

24) J. Radišić, 189; M. Karanikić-Mirić, „Odmeravanje naknade prema vrednosti koju je stvarimala za oštećenika“, *Crimen*, 1/2011, 70.

Potraživanje naknade štete prouzrokovane deliktom zastareva u subjektivnom roku od tri godine od kada je oštećenik saznao za štetu i za lice koje je štetu učinilo (čl. 376, st. 1 ZOO),<sup>25</sup> a najkasnije u objektivnom roku od pet godina od kada je šteta nastala (čl. 376, st. 2 ZOO). Pod saznanjem za štetu podrazumeva se ne samo saznanje za sadašnju štetu (stvarnu štetu i izmaklu dobit) već i buduću koja je uzročno-posledično povezana sa sadašnjom štetom. „Rok zastarelosti potraživanja naknade nematerijalne štete počinje teći od dana kada su pojedini vidovi štete dobili oblik konačnog stanja.“<sup>26</sup>

Prema mišljenju Vrhovnog suda kod subjektivnog roka saznanje se treba protezati i obuhvatiti svest o šteti, opsegu i visini.<sup>27</sup> Iako se pridružujemo mišljenju da „(...) ovakav dosadašnji stav sudske prakse nije u protivrečnosti sa intencijama ove odredbe koja reguliše subjektivni rok zastarelosti za potraživanje naknade za prouzrokovaniu štetu.“<sup>28</sup> Najčešće se ne može tačno predvideti visina štete pa samim tim i zahtev da se saznanje proteže na tačan iznos visine štete bi mogao mnoge poverioce dovesti u nepovoljnu poziciju i već u toj fazi ih odvratiti od utuženja.

Objektivni rok od pet godina se ne mora podudarati sa štetnom radnjom (događajem koji je prouzrokoval nastanak štete) i u situacijama kada se razlikuje od njega prednost ima dan nastanka štete. Tako je u jednom predmetu sud utvrdio da je: „(...) tužitelj u decembru 1987. godine doživeo prometnu nezgodu, kao posledicu koje je pretrpeo fizičke bolove, te se u tom smislu liječio do 1989. godine, tačnije do 10.10.1989. godine, kada je njegovo liječenje okončano, odnosno zdravstveno stanje stabilizirano. Kontinuirano prisustvo tužitelja fizikalnim terapijama nastavljeno je do 1994. godine, kada je tužitelj u ovoj stvari podneo tužbu za naknadu štete. Sud je tužbeni zahtjev odbio jer je našao da je u predmetu nastupila zastrelost potraživanja naknade štete, a istu odluku potvrdio je i neposredno

---

25) Zakonopisci opštim pravilom uredili početak roka zastarelosti koji zavisi od vrste obaveze (čl. 361, st. 1 i 2 ZOO) i nastupanja zastarelosti (čl. 362, st. 1 ZOO). Načini računanja rokova regulisani su i odredbom čl. 77 ZOO, a sudska praksa u slučaju kada poslednji dan roka zastarelosti pada u dan koji je zakon predviđen kao neradni, kao poslednji dan roka računa sledeći radni dan (čl. 77, st. 3 ZOO).

26) Rešenje Vrhovnog suda Srbije, br. 260/05Rev. od 16.02.2005. godine, objavljeno u Biltenu Okružnog suda u Beogradu 67/2005.

27) Presuda Vrhovnog suda Republike Srpske, br. 889/06Rev. od 18.04.2008. godine.

28) S. Perović, 786.

viši sud. Kako je na ovu odluku izjavljena i revizija, revizijski je sud u odluci kojom je revizija odbijena naveo da kontinuirano liječenje fizičkom terapijom nema uticaja na zastarelost potraživanja naknade štete, jer je tužitelj saznao za obim štete i sve elemente njezine visine do 1989. godine, kada se njegovo zdravstveno stanje stabiliziralo, te od toga dana počinje subjektivni zastarni rok od 3 godine, predviđen odredbom čl. 376, st. 1 ZOO.<sup>29</sup>

### **3. Zastarelost zahteva za naknadu štete prouzrokovane krivičnim delom**

Stroži uslovi zastarelosti zahteva za naknadu štete predviđeni su u odredbi koja modifikuje opšte pravilo o zastarelosti zahteva za naknadu štete u slučaju kada je šteta prouzrokovana krivičnim delom. Kada je šteta prouzrokovana krivičnim delom, a za krivično gonjenje je predviđen duži rok zastarelosti, zahtev za naknadu štete prema odgovornom licu zastareva kad istekne vreme određeno za zastarelost krivičnog gonjenja (čl. 377, st. 1 ZOO). Utvrđivanje pravog smisla odredbe neodvojivo je od sagledavanje propisa koji regulišu zastarelost krivičnih dela i krivičnog gonjenja. Potražili smo tako odgovor na pitanje kada i kako oštećena lica mogu da zahtev za naknadu štete postave u krivičnom postupku? Da bismo odgovorili na pitanje kakav je odnos krivičnog postupka i parničnog postupka?

#### **3.1. Uređenost krivičnim zakonodavstvom**

Odredbama materijalnog krivičnog propisa uređena je zastarelost krivičnog gonjenja i učinjena zavisnom od kazne zatvora ili druge krivične sankcije za učinjeno krivično delo. Odredbom materijalnog krivičnog propisa uređena je zastarelost izvršenja kazne i učinjena zavisnom od izrečene kazne zatvora ili novčane kazne (čl. 17 i 18 KZ BiH; čl. 97 i 98 KZ RS; čl. 17 i 18 KZ F BiH, čl. 15 i 17 KZ BD).<sup>30</sup> Dominantan značaj odredbi materijalnog prava manifestuje se u uticaju na krivični postupak jer predstavljaju neotklonjive procesne smetnje krivičnog gonjenja (čl. 15

---

29) Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, br. 2614/00Rev. od 13.12.2000. godine.

30) Krivični zakon Republike Srpske-KZ RS, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 02/1-021-641/17; Krivični zakon Bosne i Hercegovine-KZ BiH, Službeni glasnik BiH, br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 8/10, 47/14, 22/15, 40/15; Krivični zakon Brčko Distrikta BiH-KZ BD, Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH, br. 01.3.-05-1122/13- prečišćeni tekst, 001 26/16; Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine-KZ F BiH, Službene novine FF BiH, br. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14.

KZ BiH; čl. 95 KZ RS; čl. 15 F BiH; čl. 15 KZ BD). U situacijama kada je vreme određeno za krivično gonjenje kraće od roka zastarelosti zahteva za naknadu štete ono ne može dovesti do skraćenja roka zastarelosti predviđenog ZOO. Ukoliko nastupi prekid odnosno zastoj krivičnog gonjenja (čl. 15 KZ BiH; čl. 96 KZ RS; čl. 16 F BiH; čl. 16 KZ BD) on se odražava i na prekid odnosno zastoj zastarevanja prava na naknadu štete (čl. 377, st. 1 i 2 ZOO). „Primjeni odredbe člana 377. ZOO ima mesta samo kada je krivični postupak vođen protiv štetnika, a ne u slučaju krivičnog postupka protiv oštećenog.“<sup>31</sup>

Oštećeni može ostvariti svoje potraživanje naknade štete postavljanjem imovinskopravnog zahteva u krivičnom postupku prema odredbama procesnog propisa<sup>32</sup> i to samo prema optuženom dok ga prema drugim licima može ostvariti samo u parničnom postupku. Inače lica ovlašćena da usled izvršenja krivičnog dela postave imovinskopravni zahtev u krivičnom postupku mogu do zaključenja glavne rasprave to da učine pod uslovom da on ne odgovlači postupak (čl. 194, st. 1 ZKP BiH; čl. 104, st. 1 i 2 ZKP RS; čl. 208, st. 1 ZKP F BiH; čl. 194, st. 1 ZKP BD). Imovinskopravni zahtev može da se odnosi na zahtev za naknadu štete, povraćaj stvari ili poništenje pravnog posla (čl. 193, st. 2 ZKP BiH; čl. 103, st. 2 ZKP RS; čl. 207, st. 2 ZKP F BiH; čl. 193, st. 2 ZKP BD BiH). Pod fakultativne sporedne predmete krivičnog postupka treba prema jednom mišljenju ubrojati pored odlučivanja o prethodnom pitanju i odlučivanje o imovinskopravnom zahtevu.<sup>33</sup>

*Racio* odlučivanja o imovinskopravnom zahtevu za naknadu štete oštećenog u krivičnom postupku nalazi se pre svega u procesnoj ekonomičnosti i efikasnosti krivičnog suda.<sup>34</sup> Krivični postupak otklanja i mogući strah

---

31) Presuda Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine, br. 64 O P 006689 11Rev. od 23.08.2011. godine.

32) Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske-ZKP RS, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 53/12, 91/17; Zakon o krivičnom postupku BiH-ZKP BiH, Službene glasnik BiH, br. 03/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/06, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13; Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta BiH-ZKP BD, Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH, br. 34/13, 27/14; Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine-ZKP F BiH, Službene novine FBiH, br. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 09/09, 12/10, 08/13.

33) M. Simović/ V. Simović, *Krivično procesno pravo: uvod i opšti deo*, 4 izd., Pravni fakultet u Bihaću, Bihać 2016, 253.

34) V. Gurda/ M. Tulumović, „Imovinskopravni zahtjev oštećenog u zakonodavstvu i sudskoj

i ustručavanje oštećenog da pokrene parnični postupak protiv lica koje mu je štetu prouzrokovalo krivičnim delom. Prednost je i sama činjenica da je pokretanje novog postupka (parničkog) i njegova uobičajena dugotrajnost praćena i značajnim troškovima.

### **3,2. Uređenost procesnim građanskim propisom**

Odredbama čl. 377 ZOO ustanovljen je privilegovani duži rok zastarelosti koji se primenjuje kada je šteta prouzrokovana krivičnim delom. „(...) Produženje roka zastarelosti ima određene retributivne elemente koji treba da deluju ne samo prema štetniku nego i prema licu koje za štetnika odgovara, upravo iz razloga iz kojih ono uopšte odgovara za štetu koju je prouzrokovao neko drugi.“<sup>35</sup> Da bi se privilegovani rok primenio u konkretnom slučaju moraju se ispuniti dva uslova (kumulativno): da je šteta prouzrokovana krivičnim delom i da je rok zastarelosti predviđen za to krivično delo duži od roka zastarelosti iz čl. 376, st. 1 i 2 ZOO. U vezi sa navedenim razmotrilismo stavove sudova u BiH po pitanju uslova za njihovu primenu roka iz čl. 377 ZOO? Da bismo odgovorili na primenu čl. 377 ZOO prvo smo sagledali odnos nadležnosti krivičnog i parničnog suda?

Kada krivični sud „(...) nije meritorno rešio predmet krivičnog postupka jer to zbog nastupanja trajne procesne smetnje nije ni mogao, u nekim situacijama činjenica da se lice u krivičnopravnom smislu ne mogu smatrati učiniocem krivičnog dela ne isključuje mogućnost da se njemu pripisu efekti učinjenog protivpravnog dela koje je u zakonu propisano kao krivično delo, tj. da se ono smatra, na primer, vinovnikom štete koja je nastala usled takvog dela, ali se to, ako postoji određeni pravni osnov, ne može rešavati na nivou krivičnog prava i krivičnog postupka već na primer u nekom drugom postupku, poput, parničnog postupka.“<sup>36</sup> Ističemo i komentar uz čl. 14 Konvencije protiv mučenja naglašava da: „(...) parnični postupak ne treba biti zavisан о завршетку krivičnog postupka.“<sup>37</sup>

---

praksi u Federaciji Bosne i Hercegovine“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Tuzli*, 2/2016, 94.

35) M. Karanikić-Mirić, „Zastarelost potraživanja naknade štete prouzrokovane krivičnim delom“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 1/2011, 196.

36) M. Škulić, „Pravna priroda i krivičnopravni (materijalni i procesni) efekat zastarelosti krivičnog gonjenja- II deo“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 1/2017, 43.

37) Committee against Torture, General Comment No. 3 od 16 November 2012, par. 26.

Međutim, u parničnom postupku<sup>38</sup> sud je u pogledu krivičnog dela i krivične odgovornosti učinioca vezan za pravnosnažnu presudu krivičnog suda kojom se optuženi oglašava krivim (čl. 12, st. 3 ZPP).<sup>39</sup> Prema tome pravnosnažna osuđujuća presuda obavezuje parnični sud.

Kada krivično delo postoji, a krivični postupak nije sproveden ili dovršen usled postojanja procesnih smetnji, a predviđeno je kao bitan elemenat činjeničnog stanja (kako je to slučaj sa čl. 377 ZOO i odredbom čl. 189, st. 4 ZOO koja zahteva prouzrokovanje štete umišljajnim krivičnim delom ali neće biti predmet razmatranja ovog rada) parnični sudovi u RS ne utvrđuje krivičnu odgovornost već samo radi ocene zastarelog potraživanja, a kao prethodno pitanje utvrđuje da li je šteta prouzrokovana krivičnim delom. Stanovište je i Vrhovnog suda F BiH da primena čl. 377 ZOO u parničnom postupku „(...) radi ocene zastarelosti potraživanja ovlašćuje ga da sam ispita i utvrditi kao prethodno pitanje je li šteta uzrokovanu krivičnim delom u slučaju kada postoje određene procesne smetnje zbog kojih se protiv određenog počinitelja nije mogao povesti ili dovršiti krivični postupak. Ako je parnični sud utvrdio postojanje određenog krivičnog djela za koje je izostalo vođenje krivičnog postupka, bilo iz koga razloga, zastarjelost naknade štete treba cijeniti u smislu čl. 377. ZOO.“

Prethodno pitanje prethodi odlučivanju o tužbenom zahtevu (meritum), a može biti glavno pitanje u nekom drugom postupku. Prema čl. 12, st. 1 i 2 ZPP odluka suda koja zavisi od prethodnog rešavanja pitanja da li postoji neko pravo ili pravni odnos, a o tom pitanju još nije odluku doneo sud ili drugi nadležni organ, ovlašćuje parnični sud da može sam rešiti to pitanje sa dejstvom samo u parnici u kojoj je postavljeno. Pravno dejstvo presude parničnog suda ograničeno je *inter partes* na strane ugovornice (materijalna pravnosnažnost) i razlog je obrazloženja presude, a ne deo izreke. Samo takvim njenim donošenjem ne vređa se ni ustavom garantovana pretpostavka nevinosti.

Na kraju, da postoji značajan uticaj krivičnog postupka na parnični postupak ukazuje i u situacija kada „su tužilje podnele imovinsko-pravni za-

---

38) Zakon o parničnom postupku-ZPP, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 72/11, 49/13, 74/13, 55/14.

39) Ukoliko presuda krivičnog suda po vanrednom pravnom leku bude ukinuta tada se u parničnom postupku smatra i da ne postoji. Preinačenje krivični presude ima obavezujuće dejstvo za parnični sud prema konačnom izjašnjenu krivičnog suda. Posle osuđujuće presude svaki akt amnestije ili pomilovanja nema uticaja za parnični sud.

htev u krivičnom postupku, to je došlo do prekida zastarevanja njihovog zahteva za naknadu štete, bez obzira na ishod krivičnog postupka, pod uslovom da su tužilje kao oštećene u roku od tri meseca od pravosnažnosti odluke krivičnog suda pokrenule parnicu za naknadu štete.<sup>40</sup> Analognom primenom čl. 390 ZOO uslovni prekid treba uzeti da postoji u situacijama kada optužnica odbijena,<sup>41</sup> a oštećeni upućen da ostvaruje svoj imovinsko-pravni zahtev u parničnom postupku podnošenjem tužbe za naknadu štete.

### **3.2.1. Krivična dela koja ne mogu zastareti**

Teške povrede normi međunarodnog prava (međunarodnog ratnog i humanitarnog prava) zabranjene su brojnim konvencijama. Ne ulazeći u suštinu njihovih odredbi podsećamo da je inkriminisanje teških povreda pre svega međunarodnog humanitarnog prava uređeno sa četiri ženevske konvencije iz 1949. godine i dopunskim protokolima uz njih iz 1977. godine i brojnim međunarodnim ugovorima.<sup>42</sup> Pored brojnih konvencija izdvajamo Konvenciju o ne zastarevanju ratnih zločina i zločina protiv čovečnosti iz 1948. godine<sup>43</sup> kao akt nadnacionalnog prava prema kome krivično gonjenje i izvršenje kazni ne zastareva za krivična dela; genocida, zločina protiv čovječnosti, te ratnih zločina (bez obzira na pasivnog subjekta) i druga krivična dela koja po međunarodnom pravu ne mogu zastareti.

S obzirom na kontinuiranu prirodu efekata mučenja, zastarni rokovi ne bi trebali biti primjenjeni jer oni žrtvama uskraćuju reparaciju, kompenzaciju i rehabilitaciju koju je i potrebno osigurati. „Za mnoge žrtve, protek vremena ne umanjuje štetu i u nekim slučajevima šteta može biti uvećana kao rezultat posle traumatskog stresa koji zahtjeva medicinsku, psihološku i socijalnu podršku, a koji su često nedostupni onima koji nisu dobili reparaciju.“<sup>44</sup>

---

40) Presuda Apelacionog suda u Beogradu, br. Gž. 13795/10 od 13.04.2011. godine.

41) Vid. čl. 283 ZKP BiH; čl. 297 ZKP RS; čl. 298 ZKP F BiH; čl. 283 ZKP BD.

42) Pored navedenih konvencija postoji i niz drugih konvencija i značajnih ugovora za inkriminisanje teških povreda međunarodnog humanitarnog prava. Vid. Z. Stojanović/ O. Perić, *Krivično pravo-posebni deo*, 13 izd., Pravna knjiga, Beograd 2009, 330.

43) Uredba o ratifikaciji Konvencije koju je ratificovala SFRJ, *Službeni list SFRJ*-međunarodni ugovori i drugi sporazumi, br. 50/70.

44) Komitet Ujedinjenih Nacija protiv mučenja u Generalnom komitetu br. 3. o implementaciji čl. 14. Konvencije protiv mučenja i drugih surovih i neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka.

U BiH su samo odredbama čl. 171-203 KZ BiH definisana krivična dela protiv čovečnosti i vrednosti zaštićenih međunarodnim pravom od kojih je čl. 18. KZ BiH posvećen individualnoj i komandnoj odgovornosti. Krivična dela iz ove oblasti nisu uređena KZ RS, KZ F BiH i KZ BD BiH. Zajedničko za ova krivična dela je da zahtjev za naknadu štete prema odgovornom licu u navedenim slučajevima ne podleže zastarelosti i da biće krivičnih dela na subjektivnom planu sadrži umišljaj. Izričito je predviđeno čl. 19 KZ BiH da krivično gonjenje i izvršenje kazne ne zastareva za krivična dela genocida, zločina protiv čovečnosti te ratnih zločina kao ni za krivična dela za koja po međunarodnom pravu zastarelost ne može nastupiti.

Konstituisana obaveza države prema čl. 2 Konvencije Saveta Evrope o kompenzaciji žrtava krivičnih dela sa elementima nasilja iz 1983. godine da polazeći od načela pravičnosti i društvene solidarnosti omogući obeštećenje oštećenih krivičnim delima sa elementima nasilja.<sup>45</sup> Jedan od izuzetaka od načela potpune naknade prouzrokovane štete predviđen je kada je šteta prouzrokovana krivičnim delom. Propisano je da kada je stvar uništena ili oštećena krivičnim delom učinjenim sa umišljajem, sud može odrediti visinu naknade prema vrednosti koju je stvar imala za oštećenog (čl. 189, st. 4 ZOO). Međutim, različita su stanovišta sudova u BiH kada odlučuju o zastarelosti zahteva za naknadu štete prouzrokovanu nekim od krivičnih dela koja ne zastarevaju.

Prema pravnom stavu Vrhovnog suda RS: „(...) na objektivnu odgovornost Republike Srpske i Federacije BiH, kao organizatore opasne djelatnosti za štetu koju su pretrpjela lica u periodu ratnih dejstava, treba primjenjivati opšti rok zastarjelosti iz člana 376. ZOO-a, a ne privilegovan rok iz člana 377 ZOO- a koji se odnosi na štetu prouzrokovanu krivičnim djelom.“<sup>46</sup>

Početak roka se računa od 19. 06. 1996. godine (subjektivni rok) kada je odlukom Narodne Skupštine RS ukinuto ratno stanje i stanje neposredne ratne opasnosti i polazi se od toga da je od toga dana „nedvojbeno omogućen pristup sudu.“ Dok kao krajnji rok zastarjelosti ističe 19.06.2001. godine (objektivni rok). Takav stav slede i sudovi u RS i odbijaju tužbene

---

Committee against Torture, General Comment No. 3 od 16 November 2012.

45) Vid. I. Radović, *Pristup kompenzaciji za žrtve trgovine ljudima*, Astra, Beograd 2017, 3-17.

46) Presuda Vrhovnog suda Republike Srpske, br. 95 O P 02028 11 od 21. 08. 2012. godine.

zahteve.<sup>47</sup> U tom roku ne samo da su retki krivični postupci pokrenuti i okončani već je sporna i u ovom trenutku brzina procesuiranja krivičnih dela ratnih zločina jer joj se zadocnjenje prigovara i od strane međunarodne zajednice.<sup>48</sup>

Polazeći od činjenice da li je šteta nastala izvršenjem krivičnog djela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva iz čl. 142 Krivičnog zakona SFRJ i konstatujući da nije jer „(...) u konkretnom slučaju, ne postoji pravosnažna presuda ni domaćeg ni međunarodnog krivičnog suda kojom bi bilo utvrđeno da su određeni pripadnici oružanih formacija tužene učinili krivično djelo ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. KZ SFRJ, odnosno neko drugo krivično djelo protiv čovječnosti i međunarodnog prava, za koje ne zastarijeva krivično gonjenje, a kojim presudama bi sud u parničnom postupku bio vezan u smislu odredbe člana 12. stav 3 ZPP- a (...). Okružni sud je primijenio subjektivni rok od 3 godine odnosno objektivni rok od 5 godina (...).<sup>49</sup> Zauzet je i stav da primena privilegovanog roka odnosi samo na štetnika čija je odgovornost utvrđena pravnosnažnom osudujućom presudom krivičnog suda o odgovornosti za krivično delo, a u čijem izvršenju je tužiocu prouzrokovana šteta. „Nema mjesta primjeni odredbe člana 377. stav 1. ZOO jer se navedena zakonska odredba može primjenjivati samo prema konkretnom učiniocu krivičnog djela, a ne u odnosu na državu (entitet) ili pravno lice od koga se u ovom predmetu šteta potražuje (...) Uprkos tome što je tužilja u odgovoru na žalbu ukazala na pravosnažne krivične presude sudova u Norveškoj i Švedskoj (...) imajući u vidu da se tkz. privilegovani rok iz čl. 377 može primeniti samo u odnosu na konkretnog učinioca krivičnog dela, kao odgovorno lice, a ne na pravno lice (...) sve i da je tužilja u toku prvostepenog postupka ukazala na postojanje navedenih krivičnih presuda, ne bi imalo uticaja na drugačiju odluku ovog suda.“<sup>50</sup> Na tom stanovištu je i Vrhovni sud Srbije kada konstatiše da: „rokovi zastarelosti potraživanja naknade štete iz čl. 377 ZOO teku samo prema učiniocu krivičnog dela kojim je šteta prouzrokovana, a ne prema državi odnosno pravnom licu koje za štetu

---

47) Presuda Osnovnog suda u Banja Luci, br. 71 O P 028514 07 P od 31. 12. 2012. godine

48) *Model strategije za procesuiranje ratnih zločina izvršenih tokom i u vezi sa oružanim sukobima u bivšoj Jugoslaviji-period 2015-2025*, Fond za humanitarno pravo, Beograd 2015, 17.

49) Presuda Osnovnog suda u Banja Luci, br. 71 O P 028514 07 P od 31. 12. 2012. godine.

50) Presuda Okružnog suda u Trebinju, br. 95 O P 002621 11 GŽ od 08. 07. 2013. godine.

odgovara umesto njega prema odredbama čl. 172 ZOO.<sup>51</sup>

Sudovi ne dopuštaju primenu privilegovanog roka na odgovorno lice koje nije štetnik i kada se njegova odgovornost zasniva na objektivnom osnovu. Odgovornost za drugog se može zasnovati ne samo na objektivnom osnovu već i subjektivnom i po osnovu pravičnosti. Kod odgovornosti pravnog lica za radnje njegovog organa može se postaviti pitanje da li se u tom slučaju govori o odgovornosti za drugog jer je organ sastavni deo pravnog lica i kao takav preduzima njegove radnje, a ne svoje samostalne.<sup>52</sup> Pogrešan je stav da samo subjektivni osnov odgovornosti štetnika omogućava primenu privilegovanog roka i uopšte da je osnov odgovornosti preduslov za njegovu primenu. Primena privilegovanog roka treba da se odnosi i na štetnika i na odgovorno lice. Zakonski standard odgovorno lice obuhvata proširen krug pasivno legitimisanih lica, a ne samog štetnika kada njegova radnja izvršenja ima sva obeležja bića krivičnog dela, već i lice odgovorno za štetnika shodno pravilima o odgovornosti za drugog.<sup>53</sup> Pravni poredak treba da štiti interes oštećenog za reparaciju kao i opšte društvene interese kroz obezbeđenje društvenog reda koji mora da bude zaštićen ma ko snosio konačne štete imovinskopravne posledice. Dakle, „ispravan je stav da se pod tim pojmom podrazumeva kako učinilac krivičnog dela, tako i lice koje odgovara za štetu koja je krivičnim delom učinjena, mada sam nije učinilac tog dela.“<sup>54</sup>

Sasvim je druga situacija u Federaciji BiH. U skladu sa stavom Vrhovnog suda Federacije BiH koji „(...) je utvrdio da ne podliježe zastari zahtjev za naknadu štete prouzrokovanoj nekim od krivičnih djela protiv čovječnosti i međunarodnog prava za koja Krivični zakon ne predviđa zastarijevanje krivičnog gonjenja i izvršenja kazne.“<sup>55</sup> Sudovi širom F BiH dosljedno sprovode stav da krivično djelo ratni zločin ne zastarijeva, „(...) pa shodno tome primjenom čl. 377. ZOO ni zahtjev za naknadu

51) Presuda Vrhovnog suda Srbije, br. 1354/06Rev. od 06.09.2009. godine.

52) O. Stanković / V. Vodinelić, *Uvod u građansko pravo*, Nomos, Beograd 1996, 88.

53) Upor. Načelno mišljenje Proširene opšte sednice Vrhovnog suda Jugoslavije, br. 30/70 od 19. oktobra 1970. godine prema kome privelegovani rok zastarelosti iz čl. 20 ZPP se primenjuje kako na učinioца krivičnog dela u svojstvu štetnika tako i na lice koje za njega odgovara.

54) B. Blagojević / V. Krulj (ur.), *Komentar zakona o obligacionim odnosima*, Savremena administracija, Beograd 1983, 1141.

55) Rješenje Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine, br. Rev. 68 0 P 001956 od 15.11.2011. godine.

štete prouzrokovana tim krivičnim djelom bez obzira da li je upućen protiv direktnog izvršioca djela ili nekog od entiteta odgovornog po principu objektivne odgovornosti.“<sup>56</sup>

Vrhovni sud Federacije BiH utvrđuje pravi smisao čl. 377 ZOO tako što zauzima stav da se „(...) duži zastarni rok u smislu te odredbe primjenjuje samo onda ako je pravnosnažnom osuđujućom presudom krivičnog suda utvrđeno postojanje krivičnog dela i odgovornosti počinitelja. Prema pravnom shvatanju Vrhovnog suda Federacije BiH<sup>57</sup> koji prihvata objektivni osnov odgovornosti preciznije: „nematerijalnu štetu koju je građaninu protivzakonitim odvođenjem u logore ili drugim protivzakonitim zatvaranjem u toku ratnog perioda, na području Federacije BiH pod kontrolom HVO ili Armije BiH, prouzrokovalo pripadnik oružanih snaga, dužna je naknaditi Federacija BiH, osim ako dokaže da je u datim okolnostima pripadnik oružanih snaga postupao onako kako je trebalo.“ „Vojna misija se odvija pod okolnostima sa povećanim rizikom od opasnosti nastupanja štete, pa Federacija BiH odgovara za štetu nastalu pripadniku vojske Federacije BiH kao učesniku vojne misije, po pravilima objektivne odgovornosti za opasnu djelatnost.“<sup>58</sup>

Veliki broj zahteva za naknadu štete u ovom entitetu doveo je i do podnošenja Predloga Zakona o dopuni Zakona o obligacionim odnosima<sup>59</sup> koji bi uveo čl. 208a, a prema kojem bi svi postupci po tužbama za naknadu štete iz perioda ratnih dejstava pred sudovima u BiH bili prekinuti do doношења posebnog propisa koji bi regulisao odgovornost za štetu prouzrokovana ratnim dejstvima. Zakonodavna komisija Predstavničkog doma Parlamenta Federacije BiH na sjednici održanoj 29.04.2013. godine odbila navedenu inicijativu.<sup>60</sup>

---

56) Presuda Općinskog suda u Sarajevu, br. 65 O P 122246 10 P od 15. 05. 2012. godine.

57) Rješenje Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine, br. Rev. 68 O P 001956 od 15.11.2011. godine.

58) Rješenje Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine br. Rev. 64 O P 001136 09 od 23.11.2011. godine.

59) Vid. Prijedlog Zakona o dopuni Zakona o obligacionim odnosima, Vlada Federacije Bosne i Hercegovine, Sarajevo 2013. Dostupno na: file:///C:/Users/Win%208.1%20Pro/Downloads/2.pdf (12.03.2018.)

60) Vid. Obrazloženje [https://predstavnickidom-pfbih.gov.ba/upload/file/sjednice/20\\_sjednica\\_bos/2.pdf](https://predstavnickidom-pfbih.gov.ba/upload/file/sjednice/20_sjednica_bos/2.pdf) ( 12.03.2018.)

#### **4. Zahtev za naknadu štete nastao povredom ugovorne obaveze**

Ugovorna odgovornost je „(...) vid imovinske odgovornosti koji nastupa pod određenim uslovima, ako jedno lice ne postupi u skladu sa svojom obavezom iz nekog obligacionog najčešće ugovornog odnosa.“<sup>61</sup> Da bi se primenila pravila o ugovornoj odgovornosti mora: a) postojati punovažna obaveza iz ugovora koja je povređena; b) ugovoru verna strana mora pretrpeti štetu čijom naknadom samo može biti dovedena u poziciju kao da je ugovor izvršen (čl. 266, st. 1 ZOO pozitivni ugovorni interes);<sup>62</sup> c) ne smeju da postoje okolnosti koje isključuju odgovornost lica koje je prekršilo ugovornu obavezu i d) ne sme biti prekoračen rok zastarelosti potraživanja poverioca. Odgovor na ugovorom prouzrokovaniu štetu je u čl. 266, st. 1 ZOO koji ustanavljava načelo potpune (integralne) naknade prouzrokovane štete (stvarne štete i izmakle dobiti). Dužnik naknadu nastalu povredom ugovorne obaveze uvek isplaćuje u novcu.

Potraživanje zakupnine, bilo da je određeno da se plaća povremeno bilo u jednom ukupnom iznosu zastareva za tri godine (čl. 375, st. 1 ZOO). „Zastara zahtjeva za isplatu zakupnine kod ugovora o zakupu kojim je obaveza zakupca za plaćanje zakupnine odložena do namirenja njegovih sredstava uloženih u predmet zakupa počinje teći od nastupanja ugovorenog odložnog uslova.“<sup>63</sup>

Specifična pravila važe za zastarelost potraživanja iz ugovora o osiguranju. Kako prof. Perović primećuje: „posebnosti kod ugovora o osiguranju, što se tiče zastarelosti, ogledaju se pre svega kod potraživanja osiguranika prema osiguraču i sastoji se u određivanju trenutka kada počinje da teče zastarelost kao i na određivanje rokova zastarelosti za posebne slučajeve osiguranja (za ugovore o osiguranju života).“<sup>64</sup> Predviđene su ne samo da bi osigurale osiguranika ali i osigurača odnosno da bi stvorile izvesnost u ugovornim pravima i obavezama.

Potraživanje ugovarača osiguranja, odnosno trećeg lica iz ugovora o osiguranju života zastarevaju za pet godina, a iz ostalih ugovora o osiguranju za tri godine, računajući od prvog dana posle proteka kalendarske

---

61) I. Jankovec, *Ugovorna odgovornost za štetu*, Poslovna politika, Beograd 1993, 8.

62) J. Radišić, 203.

63) Presuda Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine, br. 58O PS 044546 09Rev. od 20.03.2010. godine.

64) S. Perović, 789.

godine u kojoj je potraživanje nastalo (čl. 380, st. 1 ZOO). Ako zainteresovano lice dokaže da do dana određenog u prethodnom stavu nije znao da se osigurani slučaj dogodio, zastarevanje počinje od dana kada je za to saznao, s tim da u svakom slučaju potraživanje zastareva kod osiguranja života za deset, a kod ostalih za pet godina od dana određenog u prethodnom stavu (čl. 380, st. 2 ZOO). Potraživanja osiguravača iz ugovora o osiguranju zastarevaju za tri godine (čl. 380, st. 3 ZOO).

Kada u slučaju osiguranja od odgovornosti trećeg, oštećeno lice zahteva naknadu od osiguranika ili je dobije od njega, zastarevanje osiguranikovog zahteva prema osiguravaču počinje od dana kada je oštećeno lice tražilo sudskim putem naknadu od osiguranika odnosno kada ga je osiguranik obeštetio (čl. 380, st. 4 ZOO). Neposredan zahtev trećeg oštećenog lica prema osiguravaču zastareva za isto vreme za koje zastareva njegov zahtev prema osiguraniku odgovornom za štetu (čl. 380, st. 5 ZOO). Zastarevanje potraživanje koje pripada osiguravaču prema trećem licu odgovornom za nastupanje osiguranog slučaja počinje teći kad i zastarevanje potraživanja osiguranika prema tom licu i navršava se u tom rok (čl. 380, st. 6 ZOO).

## **5. Opšta ovlašćenja poverioca**

Zakonom su određeni rokovi zastarelosti imperativnim normama i u službi javnog interesa, a strane pravnim poslom ne mogu menjati, produžiti ili skratiti (čl. 364, st. 1 ZOO) niti ugovoriti da zastarelost neće teći neko vreme (čl. 364, st. 2 ZOO) jer bi takva odredba bila ništava i izigravala imperativne norme. Art. 14:601 *The Principles of European Contract Law*<sup>65</sup> sadrži mogućnost da se sporazumom strana ugovornica modifikuje zakonski rok zastarelosti (produži ili skrati) ali tako da on uvek mora početi teći u skladu zakonom propisanim trenutkom i ne može biti duži od trideset godina. Dok Art 10.3 *Unidroit principles* sadrži mogućnost izmenе roka zastarelosti.<sup>66</sup>

Istek roka zastarelosti u svakom od istaknutih slučajeva (izuzev kričnih dela koja ne zastarevaju) utiče na poverioca da ni sudskim ni van-sudskim putem ne može prema dužniku realizovati svoj zahtev. „Drugim

---

65) O. Lando/ H. Beale, *The Principles of European Contract Law, Parts I i II (Combined and Revised)*, Commission of European Contract Law, Kluwer Law International, The Hague – London 2000, 89.

66) *Unidroit principles*, International Institute for the Unification of Private Law, Rome 2010, 25.

rečima, jedan pravni odnos koji je prestao bio bi nadjačan drugim koji je nastupom zastare i pozivanjem na nju nastao.“<sup>67</sup> „Tu nije bitna savjesnost dužnika, jer njegovo znanje ili neznanje o zastarjelosti ne utječe na nastanak zastarjelosti.“<sup>68</sup>

„Promena poverioca je bez uticaja na tok zastarelosti, pa ako je on, mакар i primenom ustanove uračunavanja roka prethodnika, odnosno priračunavanjem roka koji je protekao u odnosu na cedenta i cesonara, istekao, sud je prigovor morao da prihvati i tužbeni zahtev da odbije.“<sup>69</sup> Kada dođe do personalne subrogacije ne menja se obaveza i rok zastarelosti koji nastavlja da teče uračunava se novom poveriocu. U vreme zastarelosti računa se i vreme (akcesija) koje je proteklo u korist dužnikovih prethodnika (čl. 363, st. 2 ZOO).

Dužnik se ne može odreći zastarelosti pre proteka vremena određenog za zastarelost (čl. 365, st. 1 ZOO). Odricanjem nakon nastupanja zastarelosti ima za posledicu priznaje duga i promenu zastarele prirodne obaveze u utuživu. Odricanjem od zastarelosti smatra se i davanje zaloge ili kog drugog obezbeđenja za zastareloto potraživanje (čl. 366, st. 2 ZOO). Posredno bi se strane mogle dogovoriti i uticati na rokove zastarelosti pre isteka zakonom određenog roka tako što bi produžile rok isplate i umesto odjednom isplatile na rate (tada bi svaka dospela rata imala i poseban rok zastarelosti).

---

67) F. Stean/ M. Jonas, *Kommentar zur Zivilprozeßordnung*, 21 Auf., Tübingen 1997, 111.

68) *Modul 6 Građanska oblast-Ugovori*, Visoko sudska i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine, Sarajevo 2006, 115.

69) D. Hiber, „Promena poverioca ili novacija i zastarelost“, *Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu*, 2/2013, 15.

### **III ZAKLJUČAK**

Bosna i Hercegovina kao pravna država trebala bi da obezbedi pravnu sigurnost u svim pravnim situacijama i poverenje u pravosuđe. Potraživanje naknade štete mora biti zahtevano u jednom od tri zakonska roka koja zavise od uzroka prouzrokovane štete. Kako je to u radu predstavljeno kada je šteta prouzrokovana deliktom primenjuje se rok iz čl. 376 ZOO, dok se tkz. privilegovani rok iz čl. 377 ZOO primenjuje kada se zahtev za naknadu štete zasniva na njenom prouzrokovaju krivičnim delom. Komplementarna primena odredbi krivičnog zakonodavstva ukazala je na različite rokove zastarelosti za krivično gonjenje odnosno nezastarrevanje u slučaju krivičnih dela protiv čovečnosti i vrednosti zaštićenih međunarodnim pravom. Kada je šteta prouzrokovana povredom ugovorne obaveze primenjuju se različiti rokovi zastarelosti zavisni od vrste ugovora i potraživanja.

Neujednačena sudska praksa protivna je osnovnim načelima pravne države i osnovnim ljudskim pravima građana, a pogotovo svrsi instituta zastarelosti. Uočili smo različito postupanje sudova u Republici Srpskoj i Federaciji Bosne i Hercegovine u tumačenju zastarelosti potraživanja naknade štete prouzrokovane krivičnim delom iz grupe krivičnih dela protiv čovečnosti i vrednosti zaštićenih međunarodnim pravom i postupanje prema čl. 376 ZOO u jednom entitetu odnosno čl. 377 ZOO u drugom entitetu iste države. Takav pristup ne samo da ukazuju na nepoštovanjem nadnacionalnih standarda u zaštiti ljudskih prava već i na postojanje pravne nesigurnosti. Različita stanovišta sudovi entiteta iste države zauzimaju i u vezi sa tumačenjem zakonskog standarda odgovornog lica i osnova odgovornosti. Videli smo da sudovi u Republici Srpskoj dopuštaju naknadu štete u situacijama kada je zahtev za naknadu štete podnesen prema štetniku dok sudovi Federacije Bosne i Hercegovine omogućavaju njegovu primenu i na druge subjekte shodno pravilima odgovornosti za drugog. Mišljenja smo da pravnu zaštitu zavređuje ne samo štetnik nego i lice koje za štetnika odgovora u vezi sa čim smo zauzeli stav da zakonski standard „odgovorno lice“ obuhvata lice koje odgovara i po subjektivnom i po objektivnom osnovu. Potom, osvrт izvršen na omogućavanje oštećenom da istakne imovinskopravni zahtev u krivičnom postupku što shodno razlozima ekonomičnosti i efikasnosti oštećeni u najvećem broju slučajeva i čini, bio je osnova za raspravu odnosa krivičnog i parničnog suda u situa-

cijama kada je krivično delo element činjeničnog stanja kao u odredbi čl. 377 ZOO. Sagledana je i nadležnost parničnog suda kada nije prethodno vođen krivični postupak. Zauzet je stav da pravnosnažna osuđujuća presuda obavezuje parnični sud. Ali da parnični sud nema kapacitete da utvrdi krivičnu odgovornost ali da mu treba omogućiti da u slučaju procesnih smetnji za vođenje krivičnog postupka da utvrdi kao prethodno pitanje da li je šteta prouzrokovana krivičnim delom, a radi ocene zastarelosti potraživnja. Konstatovan je i uticaj prekida i zastoj krivičnog gonjenja odnosno na zastarevanje zahteva za naknadu štete.

Intuitivno odlučivanje sudova bez shvatanja svoje društvene svrhe i svrhe instituta zastarelosti može biti otklonjeno *de lege ferenda* donošenje posebnih propisa koji bi regulisali štetu iz ratnog perioda i isključili mogućnosti snošenja štete od strane građana.

## **OBSOLESCENCE OF CLAIMS FOR DAMAGES**

### **Summary**

The paper first analyzes elements of the obsolescence that is different from the obsolescence applied in the proceedings in which the state appears as one side. The attention is then focused on the obsolescence of claims for damages as the central content of the paper. Firstly, the claim for damages caused by a delict is investigated and the true meaning of the conditions and deadlines for the realization are stated. Afterwards, the text deals with the specificity of the claim for compensation of damage when caused by a criminal offense, and a special review was carried out on offenses that do not become obsolete. In relation to the above, different procedures of the courts in Republika Srpska and the Federation of Bosnia and Herzegovina are presented. In ultima linea, the author directed the consideration of the compensation for damages caused by the violation of the contractual obligation through its refinement in the court practice. The aim of the paper is to present the institute of obsolescence of claims for compensation of damage and to point out to the significant role of courts that do not observe ex-officio liabilities on the obsolescence of claims, but whose interpretation of the (different) content of the same provisions determines their final true meaning in legal transactions.

**Key words:** objection of obsolescence, lawsuit for finding, compensation of damages, criminal offense, war crimes.